

7. Božena Němcová – Divá Bára

Autor

Celé jméno: Barbora “Božena” Novotná (pseudonym Němcová)

Rodinný původ:

- Dcera hornorakouského úředníka Johanna Pankla a české služebné Terezie Novotné.
- Vyrůstala u babičky Magdalény Novotné v Ratibořicích, což hluboce ovlivnilo její dílo.

Vzdělání a manželství:

- Neformální vzdělávání doma a ve vídeňských soukromých školách; nedokončila práva na Karlově univerzitě.
- V 17 letech (r. 1837) provdána za celníka Josefa Němce, manželství bylo nešťastné, měli čtyři děti.

Literární dráha:

- Aktivní účast v českém Národním obrození; přispívala do *Květů*, *Lumíru* a *Národních listů*.
- Průlomová díla: novela *Babička* (1855), romány *Divá Bára* (1856), *Pohorská vesnice* (1855) a sbírky pohádek a pověstí (*Národní báchorky a pověsti*, *Slovenské pohádky*).

Témata a styl:

- Nostalgie po rodné krajině, idealizace venkovského života, ženská nezávislost a sociální spravedlnost.
- Jazyk bohatý na lidové prvky, citlivá psychologická kresba postav a důraz na morální poselství.

Společenský význam:

- Ikona českého národního obrození, tvář 500 Kč bankovky ČNB.
- Její dílo se stalo základem pro středoškolské povinné čtení; inspirovalo desítky filmů, rozhlasových dramatizací a divadelních adaptací.

Odkaz:

- Považována za „babičku české literatury“ a významnou průkopnici ženského psaní ve střední Evropě.

Děj

Bára žila se svým otcem Jakubem, který byl obecním pastýřem. Žili na kraji vesnice Vestec bez maminky. Když byla Bára ještě maličká (v kolébce), maminka Báry se něčeho velmi polekala a zůstala v mdlobách ležet na zemi. Pověřiví sousedé prohlásili, že dům navštívila polednice. Od té doby maminka byla nemocná a po několika letech zemřela, a tak pastýř Báru vychovával sám.

Od malička byla Bára jiná než ostatní děvčata. Nebála se bouřky, uměla plavat a měla obrovskou sílu, byla opálená od sluníčka i ošlehaná od větru, ráda chodila bosa. Lidé si o ní začali povídat, že ji podstrčila do kolébky divá žena a začali se jí vyhýbat. Jediné přítelkyně Báry byly Elška z fary (nejdůvěrnější kamarádka) a jejich teta, panna Pepinka, která našla Elšce ženicha – správce sousedního panství. Toho však Elška nechtěla. Bára se proto rozhodla, že Elšce pomůže a věděla, že se správce v noci bojí, a tak se převlékla za strašidlo a u hřbitova jej vyděsila. Její přestrojení však bylo odhaleno a Báře byl uložen krutý trest – musela přespát na hřbitově v kostnici. Ráno ke hřbitovu přišel myslivec a dozvěděl se, co se Báře stalo. Myslivec se Báře přiznal, že ji miluje, a požádal ji o ruku. Bára se tak ze hřbitova vrátila šťastná, se svým budoucím mužem. Potrestaná, jak si lidé přáli, rozhodně nebyla, spíše naopak. Elška si pak také vzala doktora, kterého milovala a Josífek, který Báru miloval, se nakonec stal farářem.

O dílu

Žánr a vydání

- **Typ díla:** krátká povídka s prvky romantiky a fantazie
- **První publikace:** v kalendáři *Česká pokladnice* roku 1856, rok po vydání *Babičky*

Prostředí a čas

- **Místo děje:** vesnice Vestec u Prahy, drobná maloměstská komunita
- **Časová situace:** polovina 19. století, venkovské obyčeje a pověry (např. polednice) stále žijí v kolektivní představivosti

Hlavní postavy

- **Bára (tzv. Divá Bára):** dívka neobyčejné síly a výjimečného vzezření, kterou vesničané podezřívají z nadpřirozených schopností
- **Elška:** dcera faráře, Bářina nejlepší přítelkyně, která odchází do Prahy a vrací se s úmyslem vdát se za studenta lékařství
- **Jakub:** Bářin otec, prostý pastýř, věrný dceři i přes tlaky okolí

Témata a motivy

- **Předsudky a vyloučení:** Bára je označována za „divou“ pro svou nezávislost a odlišný vzhled
- **Síla přátelství:** její statečnost v boji za štěstí Elšky ukazuje hodnotu lidské solidarity
- **Napětí mezi lidovou magií a realitou:** prvky fantazie a pověr (noční násilí, strašení) kontrastují s prostou lidskou dobrotou

Stylistické prostředky

- **Romantické a folklórní prvky:** autorka využívá obrazů lidových pověstí a přírodní symboliky
- **Kontrastní líčení:** tvůrčí střídání idyl venkova se scénami společenské ostrakizace
- **Jazyková autentičnost:** místní dialektické obraty a popisy zvyků posilují atmosféru venkovského společenství

Symbolika

- **Bářin divoký vzhled a síla:** metafora svobodné, nezkrotné přírody lidské duše
- **Strašidelný hřbitov a noční scény:** odraz iracionality davu i síly kolektivních představ
- **Cesta do Prahy a zpět:** symbol životní cesty mezi tradicí a změnou

Narativní perspektiva

- **Třetí osoba vševědoucí:** vypravěč popisuje jak vnitřní motivace postav, tak obecné reakce vesničanů

Kritické přijetí a význam

- Vnímána jako průkopnická ukázka ženské hrdinky, která odmítá podříditi se společenským normám
- Zdůrazňuje hodnotu empatie a odvahy v kontrastu k pověrčivosti a strachu davu

Adaptace

- **Film (1949):** režie Vladimír Čech, jedna z nejranějších zfilmovaných povídek Boženy Němcové
- **Hudební nastudování:** opera ruského skladatele Anatolije Alexandrova (1957)
- **Divadelní a rozhlasové verze:** pravidelně inscenována v českých stavovských divadlech i Českém rozhlase

Proč číst dnes?

- Nabízí nadčasovou reflexi síly individuality proti kolektivnímu předsudku
- Ukazuje ženskou hrdinku s neobvyklou odvahou a morální čistotou
- Příběh, kde fantazie lidových pověr zdůrazňuje vnitřní sílu člověka, zůstává inspirativní i pro moderní čtenáře